

O ağır günlərdə nəzərlər Naxçıvana yönəlmişdi

Azərbaycan Müstəqillik Haqqında Konstitusiyaya Aktını 18 oktyabr 1991-ci ildə qəbul etsə də, mərkəzi hakimiyyətin Azərbaycandan asanlıqla əl çəkmək niyyəti yox idi. SSRİ-ni idarə edənlər arasında imperiyanı qoruyub saxlamağa meyilli olan konservatorlar kifayət qədər idilər. Eyni zamanda Kommunist Partiyası kimi ciddi struktura malik mühafizəkar bir təşkilat öz varlığını qoruyub saxlayırdı.

SSRİ-ni qoruyub saxlamaq üçün başlatılan "yenidənqurma", eyni zamanda SSRİ-də sürətlə gedən iqtisadi tənəzzül regionlarda mərkəzdənqaçma meyillərinin yaranmasına, kütləvi mitinglərə, xalqların öz azadlığı və istiqlalı uğrunda mübarizəyə səbəb olmuşdu. Bu hadisələrin fonunda Azərbaycanda hakimiyyət dəyişikliyi baş vermiş, kommunistlər hakimiyyətdən kənarlaşdırılmış, hakimiyyətə heç də kommunist psixologiyasından fərqi olmayan "millətçilər", AXC-Müsavat cütlüyü sahiblənmişdi. Necə deyərlər, Azərbaycan yağışdan çıxıb yağmura düşmüşdü.

Ozamankı dövlət "rəhbər"ləri, yəni AXC-Müsavat "funksionerləri" 1993-cü ili "dövlət quruculuğu ili" elan etsələr də, binaların üstündə dövlət orqanlarının adını bildirən lövhələr asılsa da, Azərbaycanda dövlət adına fəaliyyət göstərən ciddi bir qurum yox idi. Ölkədə kaos, özbaşınalıq, hakimiyyətsizlik hökm sürürdü. Azərbaycan müstəqilliyimizi istəməyən qüvvələrin poliqonuna çevrilmişdi. Vəziyyət o yerə gəlib çatmışdı ki, xalq hər gün torpaqların işğal edilməsi haqqında xəbərlərə sanki vərdiş etmişdi. Hətta Ermənistan silahlı qüvvələri Bakını tutacaqları ilə hədələməkdən belə çəkinmirdilər. Bütün bunların məntiqi nəticəsi olaraq 1993-cü il iyunun 4-də Gəncədə qiyamçı polkovnik Surət Hüseynovun başçılığı ilə hərbi qiyam baş verdi.

Gəncə hadisələrinin başvermə səbəbləri haqqında qeydlərimizi yazarkən bir qədər geriye qayıtmaq vacib bildik. Əslinə qalsa, iyunun 4-də Gəncədə baş verənlər 1993-cü ilin fevralın 8-də olanların finalı idi. Fevralın 8-də AXC İcrayyə Komitəsi bəyanat verərək o zaman korpus komandiri olan, Prezident Əbülfəz Elçibəyin sərəncamı ilə Milli Qəhrəman adına sahiblənən polkovnik Surət Hüseynovu "vətən xaini" elan etmişdi. AXC-ni bu bəyanatı verməyə vadar edən səbəb isə ərköyün korpus komandirinin özbaşına, hərbi komandanlığın razılığı olmadan ön cəbhədəki qoşunları "təlim" adı ilə "Seyfəli" poliqonuna gətirməsi olmuşdu. Bununla da Azərbaycanda fəaliyyət göstərən hərbi müxalifət açıq mübarizəyə keçmişdi.

1993-cü il fevralın 8-də Gəncədə nə baş vermişdi?

AXC-Müsavat hakimiyyətinin ideoloqlarından biri, əvvəllər Dövlət katibi, daha sonra Baş nazir işləmiş Pənah Hüseynov mətbuata verdiyi açıqlamasında qeyd etmişdi: "1993-cü ilin fevralın 8-də Prezident Elçibəyin rəhbərliyi ilə baş prokuror, milli təhlükəsizlik naziri, dövlət müşaviri və digər şəxslər Gəncədə səfərdə idilər. Məhz bu ərəfədə AXC İcrayyə Komitəsinin məlum bəyanatı efridə səsləndi. Bu bəyanat televiziya oxunduqdan 10 dəqiqə sonra müdafiə naziri Rəhim Qaziyev mənimlə əlaqə saxlayıb əvvəl hədə-qorxu gəldi, daha sonra bəyan etdi ki, təyyarələri qaldırıb Prezident Aparatını darmadağın edəcək". Pənah Hüseynov bildirmişdi ki, Rəhim

Qaziyevin təhdidindən dərhal sonra müdafiə nazirinin müavini Vahid Musayevi və daxili işlər nazirinin müavini Rövşən Cavadovu Prezident Aparatına dəvət edib: "Vahid Musayevdən xahiş etdim ki, Bakının hava hücumundan müdafiə sahəsinə nəzarət edən şəxsi də gətirsin. Dərhal Bakının hava hücumundan müdafiə qüvvələrinə həyəcan signalı verildi. Mənə bildirildi ki, artıq heç bir təyyarə və ya vertolyot Bakı səmasına daxil ola bilməz. Daha sonra Rövşən Cavadov polisə göstəriş verdi, Yevlaxdan Bakıya olan yollarda postlar quruldu. Əmr olundu ki, Bakıya gələn silahlı dəstələr tərksilah edilsinlər".

Maraqlıdır, düşmənlə müharibə getdiyi, hər gün torpaqların işğal olduğu bir vaxtda, yüzlərlə qəhrəman oğlumuz vətən uğrunda canını qurban verdiyi bir zamanda torpağı, vətəni düşməndən qorumaq üçün hərbi birliklər Bakını, Prezident sarayını qorumağa cəlb edilirdi, ölkə rəhbərliyi isə buna normal hal kimi baxırdı.

Pənah Hüseynov əlavə etmişdi ki, daha sonra Gəncədə olan Prezident Əbülfəz Elçibəylə əlaqə saxladım: "Bildirdik ki, əks-kəşfiyyat xidmətindən məlumat var, Gəncədə bir hərəkətilik müşahidə olunur. "Prezidentə baş verənlərlə bağlı məlumat verdim və dedim ki, Gəncəni tərksilah etmək lazımdır. Bundan sonra Prezident Gəncə Hava Limanına gəldi. Lakin Prezidentin hava limanına buraxılmasına və onun təyyarəsinin hava sahəsindən uçmasına icazə verilməyib. Hava limanının ətrafı müəmmalı silahlılar tərəfindən mühafizəyə alınmış. Biz bildirdik ki, bu, Surət Hüseynovun silahlı qruplarıdır. Hava limanının rəisi rəsmi şəxslə Prezidentin təyyarəsinə uçuş icazəsi verməyəcəyini bəyan edib. Bundan sonra Prezidentin mühafizə xidmətinin silahlı müdaxiləsi nəticəsində prezidentin təyyarəsi işıqlarını yandırmadan Bakı istiqamətində havaya qalxıb".

Bir fikir verin, xalqın hüquqlarını qorumağa borclu olan Prezident canını götürüb qaçır. Tədbir görmək əvəzinə, susmağa üstünlük verir. Qiyamçıyı cəzalandırmaq əvəzinə Gəncəyə barışıq üçün missiya göndərir. Ona görə ki, hakimiyyət can üstə olduğunu, xalqdan dəstək almadığını yaxşı bilirdi. Prezident, Ali Baş Komandan öz səlahiyyətlərini icra edə bilmədiyini anlayırdı. Bunu etiraf etməyə, sadəcə, özündə güc tapmırdı. Prezidentin sərəncamı ilə "Milli Qəhrəman" olan, böyük bir korpusa rəhbərlik edən komandir itaətsizlik göstərirdi. Hətta Gəncədə hərbi qulluqçuları başına toplayaraq dövlətə təbə olmayacağını açıqca bəyan edirdi. Bununla kifayətlənməyən Surət Hüseynov "Millət" qəzetinə müsahibə verərək bildirdi ki, AXC-nin verdiyi 8 fevral tarixli bəyanata görə, Prezident ondan rəsmən üzr istəməlidir. Əks halda xalq nə etsə, mən də onu edəcəyəm. Buradan belə qənaətə gəlmək olur ki, ölkədə baş verən hakimiyyət böhranı ilkin olaraq 1993-cü ilin aprelində Kəlbəcərin işğal olunması ilə nəticələnmiş, 1993-cü ilin 4 iyununda Gəncədə hərbi qiyamla başa çatmışdı.

Xalq vətəndaş müharibəsi ilə üz-üzə qalmışdı

1993-cü ilin yayında ölkə faktiki olaraq vətəndaş müharibəsi ilə üz-üzə idi. Gəncədə, Lənkəranda, Qusarda və digər regionlarda bəzi silahlı birliklər separatçı iddialarla çıxış edir, mərkəzi hakimiyyətə təbə olmadıqlarını açıq şəkildə bildirirdilər. Ermənistanla müharibə aparən ölkə o zaman silahlı qüvvələrinin bir qismini də Qusar rayonuna yerləşdirmək məcburiyyətində qalmışdı. Hökumət S.Hüseynovun nəzarətində olan 709 saylı hərbi hissənin tərksilah edilməsi ilə bağlı qərar versə də, həyata keçirilən əməliyyat uğursuzluqla nəticələnmişdi. 4 iyun 1993-cü ildə Gəncədə Azərbaycan Ordusunun keçmiş korpus komandiri Surət Hüseynovun başçılıq etdiyi hərbi qüvvələrlə hökumət qüvvələri arasında silahlı toqquşma baş vermişdi. Surət Hüseynovu həbs etmək üçün Gəncəyə gedən dövlət rəsmiləri S.Hüseynovun dəstəsi tərəfindən girov götürülmüşdü. Böhran getdikcə dərinləşirdi. S.Hüseynovun təbəçiliyindəki silahlı birləşmələr Gəncə bölgəsində yerli hakimiyyət strukturlarını devirərək Bakıya doğru hərəkət etməyə başlamışdılar.

Ölkə vətəndaş müharibəsindən, müstəqilliyimiz isə təhlükədən xilas oldu

Belə bir zamanda nəzərlər Naxçıvana yönəlmişdi. İstər hakimiyyətdə olan qüvvələr, istərsə də xalq vətənin bu ağır günündə Ulu Öndər Heydər Əliyevi təkidlə Naxçıvandan Bakıya dəvət edirdi. Ümummillə Lider xalqın təkidli dəvətini qəbul edib iyunun 9-da Bakıya gəldi.

Heydər Əliyev bu məsələ ilə bağlı çıxışlarının birində deyirdi: "1993-cü ilin iyun ayında Azərbaycanda böyük dövlət böhranı yarandı. Azərbaycan dağılmağa başladı və o vaxtkı iqtidar ölkəni idarə edə bilmədi. Gəncədə toqquşma baş verdi və qan töküldü. Gəncədə başlayan hərəkət Azərbaycanın ərazisinin, demək olar ki, yarısından çoxunda hakimiyyəti öz əlinə aldı. Vaxtilə məni təqib edən, Naxçıvanda məni devirmək və Azərbaycandan sıxışdırıb çıxarmaq istəyən o vaxtkı iqtidar belə bir zamanda ələcsiz qaldı və mənə müraciət etdi. Ancaq ondan əvvəl mənə müraciət edənlər bizim partiyanın üzvləri, Azərbaycanın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri və ziyalıları oldular. Onlar məni yenidən Bakıya dəvət etdilər".

1993-cü il iyunun 15-də Ümummillə Lider Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı Azərbaycanı görünən və görünməyən bütün təhlükələrdən xilas etdi. Azərbaycanda gerçəkdən dövlət quruculuğuna start verildi. Ayrı-ayrı siyasi təşkilatların, xarici dövlətlərin kəşfiyyat qurumlarının nəzarətində olan hərbi hissələr buraxıldı. Ordu quruculuğunda yeni bir mərhələnin əsası qoyuldu. Xalq bütövlükdə Ümummillə Liderin rəhbərliyi ilə güclü dövlət, işıqlı gələcək və əbədi müstəqillik uğrunda mübarizənin iştirakçısına çevrildi.

*Elşən QƏNİYEV,
"Azərbaycan"*